

Underlag till Örebroregionens kulturplan

Beskrivning av ArkivCentrums verksamhetsområde ur ett länsperspektiv

Utgångspunkter

Vi lever i en snabbt föränderlig tid; rörligheten, specialiseringen, internationaliseringen, uppbrotten och förändringarna påverkar oss alla. Det förefaller som vi lever i ögonblicket, något som inte är sant, eftersom vi är fästade vid det förflutna med många rottrådar, vare sig vi vill eller inte. Det förflutna är inget som vi kan lyfta av som en gammal rock. Det är inte heller önskvärt att eftersträva ett samhälle utan historia. »*Om man inte känner till det förflutna, förstår man inte nutiden och är inte lämpad att forma framtiden.*« (Simone Weil)

Bearbetandet av det förflutna, både det nära och det lite längre bort, erfarenheter, kunskaper och misslyckanden är vitalt för människors förhållningssätt till den verklighet de lever i, vitalt för självförståelse och identitet. Insikt och förståelse för det egna landets och folkets historia är en nödvändig ingrediens i en demokratisk gemenskap. Med kunskap om de byggstenar som skapat vårt samhälle får vi de självmedvetna och kritiska medborgare som utgör ett livsvillkor för varje livskraftig demokrati.

Det är denna insikt som är grundbulten i ArkivCentrum Örebro läns vilja att tillhandahålla medlen och redskapen för att göra kunskapsinhämtning och bearbetning av vår regions historia möjlig.

Kärnverksamheten

På ArkivCentrum arbetar 8 personer (7,5 årsarbeten). 6 av dem är utbildade arkivarier. Det är en kvalificerad personalstab med stort engagemang och med stödet från en kompetent styrelse utförs de uppdrag som ålagts arkivet.

ArkivCentrum Örebro län, som till sin organisatoriska form är en ideell förening och har över 600 organisationer och företag som medlemmar, tar hand om civilsamhällets historia i vår

region. Med det menar vi det som medborgaren gör utanför den offentliga sektorn som att vara verksam i en förening, arbeta på ett företag, skriva brev och dagböcker, vara aktiv i en aktionsgrupp, vara lantbrukare eller gå i en friskola. Vi tar alltså hand om förenings- och näringslivets handlingar i hela deras bredd. Hela länet är naturligtvis vårt arbetsområde, men vi är även arkivorganisation åt ett antal riksorganisationer och åt företag som har sitt säte utanför regionen.

Spännvidden är stor, hos oss finns frikyrkoförsamlingarnas arkiv, de politiska partiernas, idrottsföreningarnas, fackföreningarnas och arkiv från alla andra former av organisationer och nätverk. Vi har arkiv från bruk, gruvor och hyttor som skildrar bergshanteringen i länet, vi har arkiv från skofabrikerna och Örebro Kexfabrik och vi har många, många fler. En del har handlingar från 1500-talet, en del från 2000-talet. Många är nedlagda, men andra fortfarande verksamma.

ArkivCentrums uppgift är alltså att bevara den privata sektorns historia i Örebro län. Detta sker genom insamling av handlingar från organisationer, företag, gårdar och enskilda personer och i dag har vi nästan 6 000 hyllmeter länshistoria. Vi tar emot ca 250 hyllmeter per år och våra lokaler börjar bli fullt utnyttjade. På bara några års sikt behöver vi skaffa ytterligare en depå. Trots att vi lever i en digital värld så finns ännu ingen långsiktig lösning för bevarandet av denna, utan det är fortfarande pappersdokument som gäller.

ArkivCentrum har tre huvuduppgifter:

1. Samla in, ordna och förteckna

Omhändertagande, gallring samt ordnande och förtecknande av arkiven är dels arbetskrävande, dels också grannliga och ställer stora krav på historisk kompetens och fingertoppskänsla. Det är den här arbetsinsatsen som gör att materialet och dess delar blir tillgängliga för sökning och användning av våra forskare. Om vi inte gör den här grundläggande insatsen skulle vi under några år kunna ägna oss åt de mer synliga och mediala utåtriktade insatserna, men på sikt skulle vi helt undergräva vår verksamhet och såga av den gren vi sitter på. Ordnings- och förteckningsarbetet är alltså den nödvändiga grund vi arbetar på. Det mesta i vår verksamhet är beroende av att detta arbete inte släpar efter för mycket. Handlingarna ska också hållas tillgängliga för deponenter, forskare och andra intresserade och därför är det viktigt med generösa öppettider. Förutom att arkivet dagligen har öppet kontorstid, så är det öppet en kväll i veckan samt sista lördagen i månaden. Dessutom

tillkommer de kvällar då det är kurser eller föreläsningar. I vår forskarsal som utgör hjärtat i institutionens utåtriktade verksamhet sitter forskare från när och fjärran. De flesta är från länet och det är studenter, forskare, skolelever, hembygdsintresserade och släktforskare. Flera akademiker från andra universitet hittar hit och varje år har vi flera internationella forskare här. På ett år har vi drygt 1 000 forskarbesök. Avhandlingar, uppsatser och böcker lämnar i strid ström vår »historieverkstad«. Den kunskap och rådgivning som våra medarbetare kan lämna till besökarna är redskap med hög specifik vikt. Den kompetens som vi kan bjuda på kan vara nödvändig för besökarna att använda när de arbetar med källorna.

Vi har ett uppdrag att bevara det förflutnas röster, men ibland måste vi även vara med och skapa källor genom intervjuer och skrivarkampanjer för att komplettera regionens källor. Det är ett arbete som är tids- och resurskrävande och därför har vi framför allt bedrivit det i projektform med externa finansiärer. Ett stort antal projekt har genererat en samling av människors erfarenheter, minnen och tankar från sekelskiftet 1900 till i dag. Tillsammans har vi berättelser från drygt 2 300 människor. De senaste projekten har varit *Muntliga källor till kommunalpolitiken i Örebro län* där vi gjorde djupintervjuer med 180 politiker och invandrarprojektet *Arbete och vardagsliv i hemlandet* med över 100 intervjuer.

2. Väcka och stödja intresset för regionens historia

Det är en viktig uppgift att lyfta fram, påminna och synliggöra vår historia och det gör vi genom kurser, föreläsningar och studiecirkel samt med vår medlemstidning Aktstycket och vår webbsida.

Lokalhistoriska kurser

Redan för 25 år sedan började vi aktivt att arbeta med länets lokala historia och i dag kan vi säga att vi är ett lokalhistoriskt centrum. Vi var med och bildade Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län 1983 och föreningen har i dag sitt kansli på ArkivCentrum. För tretton år sedan startade vi tillsammans en tvåterminerskurs i lokalhistoria där vi varje år tar in 45 deltagare och en del år har vi haft över 100 sökande. Intresset för lokalhistoria verkar inte mattas av utan vi har även fått starta en fortsättningskurs med lika många deltagare. Föreläsarna kommer från oss på ArkivCentrum, från universitetet, från Stadsarkivet och från Läns museet. Samtliga föreläsare är specialister inom sitt ämnesområde och goda pedagoger. Förutom en kronologisk genomgång av historien från stenåldern och framåt ingår olika teman som exempelvis bergshantering och militärväsende. Sammanvävt ligger olika metodiska inslag som källkritik, handskriftsläsning och hur man skriver en vetenskaplig text. De som så önskar kan under

handledning skriva ett mindre arbete. Deltagarna är den intresserade allmänheten, lärare, journalister, personal från kulturarvsinstitutionerna och ambitiösa studenter från universitetet. Vid det här laget har över 500 personer gått de här kurserna och de har dessutom lärt känna ArkivCentrums verksamhet. Många av dem har blivit våra ambassadörer och bidrar till att allt fler organisationer och företag ansluter sig till oss.

Föreläsningar

Vår föreläsningssal är flitigt använd. Vid de fyra senaste föreläsningarna har det kommit mellan 80 och 100 åhörare vid varje tillfälle. Vi har fyra återkommande teman på våra föreläsningar. För det första har vi varje år i samband med Hindersmässan i Örebro en så kallad *Hindersmässoföreläsning*. Då ser vi till att det kommer en nationellt känd historiker eller författare som föreläser om ett ämne som väckt uppmärksamhet under de senaste åren. Det bör finnas någon anknytning till länets historia. I år var det sjöingenjör Bengt-Göran Nilsson som var teknisk chef på Ostindiefararen Götheborg när de seglade till Kina och förra året var det TV-journalisten Ewonne Winblad som föreläste om Margaretaskolorna. Det andra temat är *Från arkivets forskarsal*, där vi låter våra forskare presentera sitt arbete. Det är avhandlingar och uppsatser som bygger på material från ArkivCentrum. I det tredje temat föreläser ArkivCentrum kring ämnen som kan intressera allmänheten. De som föreläser är personal, styrelseledamöter och medlemmar, det har varit så skilda ämnen som de kosackiska krigsfångarna i Askersund, om Jeremias i Tröstlösa och om Röda Korsets verksamhet i Afghanistan. Vi har slutligen en hel del föreläsningar i samarbete med andra föreningar, företrädesvis med Lokalhistoriska Sällskapet i Örebro län.

Forskningscirklar

Cirkelverksamheten har växt betydligt under de senaste fem åren och vi har framför allt satsat på forskningscirklar. Det som skiljer dessa från studiecirklar är att deltagarna själva i sitt arbete får fram ny kunskap som antingen aldrig har varit känd tidigare eller som blivit bortglömd. På så sätt bidrar deltagarna till att delar av länets historia lyfts fram. Deltagarna använder inte endast ArkivCentrums källmaterial, utan besöker även andra arkiv som Stadsarkivet och de använder sig också av tidningslägg. En del cirklar har arbetat i mer än tre års tid och den cirkel som arbetade med Örebro 1945 presenterade sitt arbete i en bok med samma namn.

Arkivens dag

Den första lördagen efter allhelgonahelgen håller många arkiv i hela Norden öppet hus för allmänheten. Det är ett utmärkt sätt att locka personer som aldrig tidigare besökt ett arkiv. Varje år är det ett nytt gemensamt tema och 2010 var temat *Klimat och miljö*. Vi hade TV-

meteorologen Lage Larsson som föreläste om de pågående klimatförändringarna och om hur vädret påverkar oss människor. Under denna dag har vi oftast ytterligare en föreläsning och vi har utställningar och tipspromenad. Senast var det drygt 200 personer som besökte arkivet. ArkivCentrum är dessutom samordnare för hela Arkivens dag i länet.

Webbsidor och medlemstidningen Aktstycket

Hemsidan www.arkivcentrum.se är ett ansikte utåt och den har årligen ca 60 000 besökare. Här finns uppgifter om arkivbestånd, öppettider, programverksamhet och mängder av aktualiteter. Vi har även en annan hemsida som vi byggt i samband med ett projekt för några år sedan om länets folkparker, folkets hus och bygdegårdar och det är www.folkpark.nu ArkivCentrum ger också 4 gånger per år ut medlemstidningen *Aktstycket* som sprids till en bred krets av medlemmar, men även till beslutsfattare, politiker och media. Upplagan är 1 000 ex och vi räknar med minst dubbelt så många läsare. Den innehåller historiska artiklar om händelser, platser och människor ur vår lokalhistoria, men också om skeenden utanför regionen. Dock alltid med länsanknytning.

ArkivCentrum ger också ut egen litteratur som bygger på vårt material och våra berättelser och intervjuer.

På ett år har institutionen över 4 000 besök, en hög siffra för ett arkiv som inte företrädesvis har släktforskare som sina brukare.

3. Ge råd och service i arkivfrågor

Den tredje huvuduppgiften är att ge råd och service i arkivfrågor. Det kan gälla vilken typ av handlingar som ska bevaras eller som ska gallras, frågor som rör skrivmateriel eller tekniska och elektroniska hjälpmedel. Två gånger per år ges en kurs för medlemmarna under beteckningen *Ordning och reda*, där deltagarna får veta hur de ska handha sina dokument innan de levereras till ArkivCentrum. Därutöver besöker personalen de organisationer och företag som så önskar för att på plats ge råd om dokumenthantering. Dessutom kommer regelbundet förfrågningar via telefon och e-post.

ArkivCentrum i länet

ArkivCentrum är ett arkiv för hela länets enskilda historia. 62 procent av arkiven från organisationerna och företagen är från andra platser i länet än Örebro. Engagemanget för

arkivets verksamhet är stort bland medlemmarna, på senaste årsmötet deltog över 160 personer som representerade 108 organisationer och företag från hela länet.

I Karlskoga och Lindesberg finns kommunala arkivdepåer för enskilt material och där har vi sedan många år tillbaka ett givande samarbete. I Karlskoga har vi haft skötselansvar för Folkrorelsearkivet fram till 2009 då en kommunarkivarie anställdes, därefter har vi haft nära kontakt. Vi har en obemannad depå i Fjugesta.

Trots att institutionen är lokaliserad till Örebro finns ett ansvar för länets enskilda historia, vilket har inneburit att vi har gjort föreningsinventeringar i samtliga länets kommuner och vi har kartlagt större och medelstora företag och gårdar. Vi har även gjort en inventering av bruk, hyttor och masugnar och spårat de arkivlämningar som tidigare varit tämligen okända. Vartannat år förläggs ArkivCentrums årsmöte någonstans ute i länet, 2010 var vi i Karlskoga. Vi tog initiativet till programpunkten *Nyfiken på kulturarvet*, där vi tillsammans med Örebro läns museum, Forskningsarkivet vid Örebro universitetsbibliotek och Örebro stadsarkiv besökte samtliga länets kommuner och visade upp exempel på vad man kan hitta på våra respektive institutioner när det gäller lokalt material.

Skolelever från länets gymnasieskolor kommer regelbundet på studiebesök och på våra kurser och cirklar har vi deltagare från hela vår region.

ArkivCentrum och Sverige i övrigt

ArkivCentrum är ett av de största enskilda arkiven i landet och arkivchefen sitter i styrelsen för Folkrorelsernas arkivförbund, Näringslivsarkivens förening och Arbetslivsmuseernas samarbetsråd samt i Riksarkivets enskilda nämnd. En av medarbetarna sitter i styrelsen för Sveriges Dövhistoriska sällskap och en annan sitter i den mellansvenska föreningen Bergslagsarkiv.

Sedan 1999 är ArkivCentrum kansli för Näringslivets arkivråd som är en riksorganisation för företag och vars syfte är att främja en rationell dokumenthantering och arkivering inom näringslivet. Sedan 2004 är ArkivCentrum även kansli för Folkrorelsernas arkivförbund som är ett nationellt samarbetsorgan inom arkivområdet för de svenska folkrörelserna och föreningslivet och företräder såväl arkivinstitutioner som deponenter av arkivhandlingar. I kansliarbetet ingår att besvara frågor från medlemmar över hela landet, övrig medlems-, styrelse- och kursservice, bokföring samt organisationernas hemsidor.

14 riksorganisationer har valt att bli medlemmar och att deponera sina arkiv i Örebro och det har även företag med säte utanför regionen gjort. Detta beroende dels på att de har någon anknytning till länet, men också för att de känner ett förtroende för arkivets verksamhet. Nu senast valde Strängnäs stift att deponera prästerskapets arkiv hit.

Andra arkiv, såväl enskilda som offentliga arkivinstitutioner har gjort studiebesök på ArkivCentrum och vi har även haft besök av politiker och tjänstemän från några delar av landet. Vi har även varit inbjudna ute i landet för att berätta om verksamheten och vi har deltagit i nordiska konferenser. Senast i Trondheim där arkivchefen föreläste om vårt arbete med intervjuer och minnesberättelser.

2009 utsågs ArkivCentrum till *Årets arkiv i Sverige* och det var andra gången en sådan utmärkelse delades ut. Priset har tillkommit för att uppmärksamma arkivens roll i samhället och har initierats av Riksarkivet, Näringslivets arkivråd, DIK-förbundet och Svenska arkivsamfundet. Motiveringen var följande: *»ArkivCentrums främsta målsättning är att synliggöra och lyfta fram arkiven, något man verkligen har lyckats med. Man har en imponerande verksamhet, som bland annat omfattar utställningar, publikationer, minnesberättelser och man kompletterar även arkiven med djupintervjuer. ArkivCentrum arbetar med folkbildning och är på det sättet en viktig resurs i lärandet på alla utbildningsnivåer.«*

Utvecklingsområden inför framtiden 1–3 år

a) Barn- och ungdomsverksamhet

ArkivCentrum har under många år tagit emot skolklasser från gymnasierna i Örebro, Hallsberg, Lindesberg och Karlskoga. I studiebesöken ingår att vi informerar om arkiv i allmänhet och sedan presenterar vilket material som finns hos oss. Syftet är att eleverna ska känna till vilka källor som finns och ge dessa redskap till att söka information i olika sammanhang och att lära dem att kritiskt granska och tolka texter. Nog så viktigt då många för informationssökning använder sig av nätet i första hand. Samtidigt förmedlar vi en kunskap och förståelse för tidigare händelser och personer samt undervisar om länets lokala historia. För många av eleverna är detta första gången de kommer i kontakt med lokalhistoria. *»Fanns det kvinnliga gruvarbetare på 1700-talet?«* *»Tillverkade man skor i Örebro och Kumla?«* *»Inkvarterades frisläppta fångar från koncentrationslägren på Engelbrektskolan?«* Många av eleverna återkommer sedan för att skriva olika fördjupningsarbeten, en verksamhet som kräver en hel del handledning och som ständigt växer för varje år.

ArkivCentrum har sedan 2007 ett lärarråd bestående av två gymnasielärare, en från Örebro och en från Hallsberg. De är en pedagogisk resurs för arkivet.

Två nyligen påbörjade sätt att arbeta med arkivpedagogik gentemot skolelever samt ett kommande projekt presenteras här:

Forskarskolor

I samarbete med gymnasielärare inledde ArkivCentrum 2009 försök med vad vi kallar för forskarskolor där eleverna parvis på ett handfast sätt under ett antal intensiva dagar får agera forskare. Utifrån ett tema tas ett antal frågor fram som eleverna ska finna svar på genom att läsa och tolka ett begränsat antal arkivhandlingar. Eleverna ges här möjlighet att känna på hur det är att forska och samtidigt också lära sig mer om den lokala historien. Försöken har slagit väl ut och vi planerar att lansera detta på samtliga gymnasieskolor i länet från och med höstterminen 2011.

Storytelling

Hösten 2010 testade ArkivCentrum storytelling på en mellanstadieklass från Östansjö. Detta efter att ha tagit intryck under en studieresa till det skotska riksarkivet, där man sedan många år arbetar med denna metod.

Syftet med storytelling är att kunna erbjuda elever i grundskolan en möjlighet att närma sig historien via dokument och fotografier. Tanken är att berätta en historia som är knuten till den plats som den aktuella elevgruppen kommer från och sen utgå från specifika personer eller händelser som man av en eller annan anledning kan skapa en intressant berättelse omkring. Här använder man sig av dokument, fotografier och kartor och med detta för man historien framåt tillsammans med eleverna och skapar en känsla av delaktighet och förståelse för det förgångna. Fler försök ska göras under året och sedan utvärderas.

Encyklopedi i wikiformat för Örebro län

Örebro län kan vid en första anblick upplevas som en splittrad region bestående av Närke och delar av fyra andra landskap samt av både slätt- och bergslagbygd, men länets olika delar har faktiskt en månghundraårig gemensam historia. Denna gemensamma berättelse av historia, kultur och natur väntar fortfarande på att skrivas. Det är givetvis ett omfattande arbete som kräver sin tid, men också ett arbete som samtidigt kan knyta samman regionen. Under en gemensam ledning skulle nämligen detta arbete kunna utföras av länets gymnasieelever.

Förutom att man med ett sådant projekt skulle skapa en välbehövlig encyklopedi för Örebro län, skulle man även skapa en samhörighet mellan länets invånare från norr till söder. Just samarbetet mellan eleverna på de olika skolorna skulle vara en viktig del i projektet. Eleverna skulle samtidigt på ett praktiskt sätt lära sig en behövlig källkritik, vilket med nätets alltmer spridda användande för kunskapsökning har blivit allt viktigare, och allt detta samtidigt som vi får ett bestående värde i form av en encyklopedi för Örebro län där vi ska kunna hitta svaren på frågor som: Hur många naturreservat har vi i Örebro län? Vem var landshövding i Örebro län när Jean Baptiste Bernadotte valdes till tronföljare 1810? Vilka författare och musiker kommer från Örebro län? Vilka fiskar kan man hitta i sjön Sottern? Hur många personer bodde i Askersund år 1760? När bildades Lekebergs IF? Vad är ursprunget till Kvarntorpshögen? Vilka fåglar kan man se vid Kvismaren? När byggdes rådhuset i Örebro? Varför heter Kopparberg just Kopparberg? Varför står Sevillapaviljongen i Grythyttan? I mån av resurser samt intresse från gymnasieskolorna ska vi sjösätta detta projekt under den kommande treårsperioden.

b) Invandrarprojekt

Vid halvårsskiftet 2009 startade projektet *Arbete och vardagsliv i hemlandet* och det kommer att avslutas vid halvårsskiftet 2011. Då tror vi att verksamheten funnit former som gör att den kan fortleva och vidareutvecklas inom ramarna för Örebro kommuns och frivillighetsorganisationernas ordinarie arbete. Hittills har projektet resulterat i över hundra intervjuer och de finns digitalt arkiverade med berättelser från framför allt Irak och Somalia. En unik kunskapsbank! ArkivCentrum avser att fortsätta arbetet med olika invandrargrupper i regionen.

Släktforskning för invandrare

Intresset för släktforskning har stadigt ökat under de senaste decennierna. Att forska efter sitt ursprung bottenar i ett djupt mänskligt behov av fotfäste i tillvaron. De som har sina rötter i den svenska myllan hittar ganska lätt spåren till det förflutna i våra välbevarade arkiv, men för våra invandrare som ofta kommer hit på flykt från krig och kaos är svårigheterna betydligt större. Genom vårt projekt *Arbete och vardagsliv i hemlandet* har vi dock sett att man istället har en mycket djup, muntligt traderad kunskap om sin släkt, men denna kunskap klingar snabbt av när barn och barnbarn inlemmas i det svenska samhället, där slakten inte har samma sociala betydelse. Behovet av att nu så snart som möjligt fästa minnena på papper är med andra ord stort. Kontakt har redan tagits med de syrianska och somaliska föreningarna i Örebro i syfte att få igång studiecirklar i släktforskning där man genom intervjuer med äldre

släktingar och bekanta ska ta till vara dessa kunskaper. En studieplan med intervjufrågor har tagits fram utifrån erfarenheterna av vårt tidigare projekt. Vi kommer att starta detta under våren.

Berättarkväll med invandrargrupper

Som en fortsättning på vårt projekt *Arbete och vardagsliv i hemlandet*, och kanske även i samband med släktforskningskurserna för invandrare, planeras berättarkvällar för invandrare. Även här ska man kunna utgå från de frågor som använts i vårt tidigare projekt, dvs frågor om hemlandets arbete och vardagsliv. Vi har tänkt att berättarkvällarna ska vara på svenska och ha en samtalsledare. Integration är en process som måste gå i två riktningar – för att ett mångkulturellt samhälle ska fungera krävs ömsesidig respekt och kunskap om varandra. Infödda svenskar kan behöva lära sig om invandrarnas skiftande kulturella bakgrund och det här kan bidra till detta.

Lokalhistoria för invandrare

Det har visat sig att många av de mest aktiva i våra hembygdsföreningar är de inflyttade. Och det är kanske naturligt att man som nyinflyttad är mer intresserad av den nya hembygden. Detta borde naturligtvis gälla även våra invandrare. En ökad kunskap om den nya hembygden ger en större samhörighetskänsla och gör det lättare att förstå dagens moderna samhälle. Genom kontakter med invandrarföreningar och den nybildade Vivalla hembygdsförening kommer vi att ta fram kurser i lokalhistoria för invandrare.

c) Övrig verksamhet

Verksamhet för äldre

Sedan starten 2008 har ArkivCentrum medverkat i Örebro kommuns projekt *Kulturrundan* där man under parollen »Kultur är hälsa« anordnar arrangemang för seniorer på ett antal äldreboenden i kommunen. De äldre som ibland kan ha svårt att ta sig från sitt boende får här ta del av kulturarrangemang på hemmaplan. ArkivCentrum har med hjälp av exempel från våra arkiv berättat i ljud och bild om Örebros 1900-tal med framväxten av våra folkrörelser och företag, alltså ofta sådant som de äldre själva varit med om. Det har varit mycket givande och även lett till nya kontakter och ofta har de äldre kunnat bidra med egna berättelser. Detta är något vi vill fortsätta med och utveckla genom t ex intervjuer.

Som ett led i detta engagemang har ArkivCentrum även haft besök från den öppna demensvården Fyrklövern och Anhörigcentrum. Dessa har varit ömsesidigt berikande och det är kontakter som vi ska utveckla.

Inventering av sagor och sägner (sagobok)

Vi har anledning att tro att det finns en mängd, numera ganska okända, nedtecknade sagor och sägner från vårt län. En del förvaras på ArkivCentrum, en del på Örebro läns museum och en ännu större del finns troligen hos hembygdsföreningar och hos privatpersoner. Under hösten 2011 ämnar vi att starta ett projekt tillsammans med Örebro läns museum, Örebro läns hembygdsförbund och Länsbiblioteket i Örebro. Projektet består av tre delar, för det första sammanställs en förteckning över alla de sagor och sägner som vi kan identifiera och i samband med detta samlas de in eller kopieras för att bevaras för framtiden. I del två presenteras ett upprop som riktar sig till äldre personer som har minnen från muntliga berättelser, dessa informanter intervjuas och spelas in. Tredje delen består av att ett antal sagor/sägner väljs ut för att ingå i en sagobok från vår region och med hjälp av en duktig skribent och en illustratör görs boken användarvänlig för dagens barn.

Industrihistorisk safari

En av ArkivCentrums uppgifter är att sprida kunskap om de företag och arbetstillfällen som under århundraden funnits i vårt län. Alltför många yngre personer känner inte till att vi har varit ett bergshanteringslän eller att Kumla och Örebro var centrum för skotillverkningen i Sverige.

Här är ytterligare ett samverkansprojekt mellan ArkivCentrum, Örebro läns museum och Örebro läns hembygdsförbund och som kommer att sjösättas hösten 2011 och som ska resultera i ett utflyktshäfte dels för turister, men framför allt för oss länsbor och för familjeutflykter. De hembygdsföreningar som vill delta i projektet kartlägger, med hjälp av ArkivCentrum, de industriminnen som finns kvar i miljön inom det egna området. Det kan vara ruiner efter en fabrikslokal, stenrester efter en hytta eller kanske en byggnad som det fortfarande finns aktiviteter i. Vi ämnar även starta forskningscirkel för att ta reda på så mycket som möjligt kring företagens historia. Det ska inte bara handla om byggnader eller tillverkning, utan även om människorna som arbetade där. Därefter görs ett förslag på resvägar över hur man under en dag kan besöka flera av dessa industriminnen. En broschyr framställs med kartor och information om besöksmålen med öppettider och uppgifter om eventuella guidade visningar. Broschyren bör även innehålla förslag på rastplatser,

kaffeserveringar, lunchställen och, inte minst viktigt, aktiviteter som kan intressera barn. Kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen har visat intresse för projektet och kommer troligen att medverka på något sätt.

Utveckling av forskningscirkarna

Som tidigare nämnts så har verksamheten med forskningscirklar växt under de senaste fem åren och då de varit till ömsesidig nytta och glädje så ämnar vi att samarbeta mer med studieförbunden. Vi vill ta vara på den erfarenhet och kompetens som finns hos studieorganisatörer och på så sätt vidareutveckla forskningscirkarna. Vi ämnar också samarbeta mer med de pensionärsföreningar som finns i länet, hittills har vår kontakt med dessa varit att de kommit på studiebesök och att vi har föreläst om länets lokala historia. Vi anser att det finns en potential av forskare bland dagens »unga« pensionärer och att det samtidigt kan ses som en friskvårdsinsats av ArkivCentrum. Vi vill att våra lokaler ska vara en naturlig mötesplats för den lokalhistorieintresserade allmänheten.

Dövas historia

ArkivCentrum förvarar Sveriges Dövhistoriska sällsksaps arkiv samt har ett stort antal arkiv från lokala och regionala föreningar för döva och hörselskadade. Dessa arkiv innehåller historia som behöver uppmärksammas i bredare kretsar. Då Örebro är huvudstad för teckenspråket i Sverige samt att riksgymnasiet för döva och hörselskadade finns i Örebro så känns det naturligt att ArkivCentrum lyfter fram de dövas historia. Vi har hittills tagit emot skolklasser från riksgymnasiet, eftersom en av våra arkivarier talar teckenspråk. Men då har det i första hand handlat om länets lokala historia och inte specifikt dövhistoria. Nu vill vi i samverkan med de dövas föreningar starta studiecirklar och ge föreläsningar i dövas historia. Vi avser att starta med detta under våren 2012.

d) Samverkan

Ensam är aldrig stark, det är en devis som håller och särskilt för en arkivinstitution som är så mycket mindre än andra kulturinstitutioner. Ändå är ArkivCentrum Örebro län en av de största enskilda arkivinstitutionerna i Sverige.

Sedan många år har ArkivCentrum deltagit i gemensamma aktiviteter för landets arkiv och många gånger även arrangerat konferenser och seminarier. Flera konferenser har hållits i Örebro då ArkivCentrum sedan 1999 är kansli åt Näringslivets arkivråd och sedan 2004 kansli

åt Folkrorelsernas arkivförbund. Örebro har blivit ett nav för den enskilda arkivsektorn. ArkivCentrum sitter med i Riksarkivets enskilda nämnd som hittills har beslutat om tilldelning av statliga medel till de enskilda arkiven i landet.

Med ett öppet sinne, med fantasi och med hjälp av särskilda medel finns en mängd möjligheter till samverkan inom olika områden. Folkbildningen, folkhögskolorna och naturligtvis grund- och gymnasieskolorna använder sig av arkivets innehåll, men samarbetet där skulle kunna utvecklas mycket mer. Men vi anser det vara viktigt att bredda kontaktytorna. Musik-, teater- och konstlivet har ännu inte hittat till oss, men samarbetspotentialen är stor. Våra minnesberättelser, intervjuer och alla andra arkivhandlingar väntar på att få tas i bruk av andra än forskarna. Här finns mycket att göra för att sprida vår del av kulturarvet till en större publik.

Örebro läns museum

Örebro läns museum är en naturlig samarbetspartner, då vi bägge är minnesinstitutioner med länsövergripande ansvar när det gäller kulturarvet. Med start i höst kommer vi att samarbeta kring två projekt: dels insamlingen av sagor och sägner, dels projektet *Industrihistorisk safari*.

Vi är överens om att det inte ska finnas vattentäta skott mellan våra två institutioner, utan vi är öppna för ytterligare former för samverkan. Det rör bland annat arkivfrågor och kommande utställningar, men även framtida projekt.

I september 2010 påbörjades arbetet i EU-projektet *Kulturkompetens 2010*, ett samarbete som Örebro läns museum tagit initiativ till. Även Örebro stadsarkiv och HumUs-akademien på Örebro universitetet deltar i arbetet som syftar till att öka kompetensen genom olika utbildningar samt att främja samarbetet mellan institutionerna. I projektet ingår även gemensamma seminarier och hela projektet stöds av medel från Europeiska socialfonden.

ABM-samverkan

ABM står för arkiv, bibliotek och museer och cheferna för ArkivCentrum, Länsbiblioteket och Länsmuseet har för avsikt att träffas regelbundet för att diskutera gemensamma angelägenheter. Vid de senaste mötena har diskussionerna främst rört gemensamma projekt och framför allt digitaliseringsfrågor. Här finns behov av att göra något gemensamt då våra användare efterfrågar digitala lösningar alltmer och det skulle vara kostnadseffektivt att samordna detta.

Hembygdsrörelsen och Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län

Hembygdsrörelsen utför ett värdefullt kulturhistoriskt arbete och detta helt ideellt. Den är med och förvaltar den lokala historien och kan många gånger ge ett annat perspektiv på stora händelser och skeenden i vårt land. Kontakterna med ArkivCentrum har varit många under åren och Örebroföreningarna har minst en årlig träff med arkivet där olika former av samverkan diskuteras. Personal från arkivet sitter dessutom i styrelsen för Örebro läns hembygdsförbund.

Personal på ArkivCentrum var en av de drivande när Lokalhistoriska sällskapet bildades 1983. Sedan dess har minst en representant från arkivet suttit i styrelsen. Föreningen har också sitt kansli på ArkivCentrum och det har medverkat till att flera arrangemang per år är i gemensam regi. De populära lokalhistoriska kurserna är ett samarbete mellan Lokalhistoriska sällskapet och ArkivCentrum med stöd av Folkuniversitetet.

Örebro universitet

Vårt samarbete med Örebro universitet är gott. Det är sedan många år medlem i ArkivCentrum med en plats i styrelsen. Arkivet har ett forskningsråd med tre representanter, varav två är knutna till Örebro universitet. Historiker från universitetet föreläser på de lokalhistoriska kurserna och en stor andel av forskarna på arkivet är studenter därifrån. Inom metodkursdelen i historia på B-nivå ingår ett studiebesök på arkivet, som ska resultera i att studenterna har minst två förslag till källmaterial/ uppsatsämnen, för att senare diskutera detta vid introduktionen till uppsatskursen. ArkivCentrum har under det senaste året även haft två utredningsuppdrag åt ledningen på Örebro universitet.

Arkiv Västmanland

Arkiv Västmanland är ett kombinerat förenings- och företagsarkiv med säte i Västerås. Hösten 2010 påbörjades diskussioner om samverkan mellan våra två arkiv. Diskussioner har förts om en tänkbar gemensam depå i Arboga och om möjligheterna att samverka kring större inköp samt vid informations- och marknadsföringskampanjer. Kompetensdelning, erfarenhetsutbyten samt gemensamma uppdrag och projekt är också tänkbara samarbeten i framtiden. Arbetsutskotten från arkiven har hittills träffats vid tre tillfällen. Beslut har tagits om ett seminarium under våren 2012 riktat till företag i Örebro och Västmanlands län i samarbete med Handelskammaren Mälardalen.

Sammanfattning

Som framgår av beskrivningen av utgångspunkter, verksamhetens alla delar, målsättningar och ambitioner är ArkivCentrum Örebro län en central institution för dokumentation och förvaltande av civilsamhällets skrivna och muntliga kulturarv.

ArkivCentrum har en lång och framgångsrik erfarenhet av att öka tillgängligheten och deltagandet i sin del av kulturlivet.

Ambitionen är emellertid att utveckla det här vidare, att försöka nå också barn och unga. Flera planerade projekt har här nått ett löftesrikt stadium.

En väsentlig fråga för ArkivCentrum är vidare att ytterligare fördjupa samverkan mellan kulturen och andra samhällsområden, såsom äldreården och arbetsmarknadsutbildningen.

Som en alltmer angelägen samhällsuppgift framstår omhändertagande och integration av invandrare, liksom att verka för en ömsesidig process av kulturell mångfald. En inkluderande förståelse av kulturarvet är vår ledstjärna. ArkivCentrum har genom ett projekt visat en framkomlig väg att ta tillvara invandrarnas erfarenheter från sina gamla hemländer. Flera ambitiösa projekt riktade till invandrarna är planerade.

Självfallet är ArkivCentrum öppet och positivt inställt till andra aktörer inom länets kulturverksamhet. Ingen kan i dag vara »sig selv nok«; samarbete brukar vara berikande för alla ingående parter. Det är i alla fall ArkivCentrums erfarenhet efter en rad samarbetsprojekt. Den linjen ska profileras ännu mer för bästa utnyttjande av gemensamma resurser. Vår främsta, men inte enda partner, är Örebro läns museum inom kulturarvsfältet.

Örebro 2011-04-13

Yvonne Bergman
Arkivchef